

СУЧАСНИЙ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ТЕРОРИЗМУ І ВІДМЕЖУВАННЯ ЙОГО ВІД ТЕРОРУ І ДИВЕРСІЙ

ЯЩЕНКО Олександр Григорович,
аспірант,
Інститут держави і права ім. В.М. Корецького
Національної Академії наук України

Стаття розкриває зміст цивілізаційного підходу до розуміння сутності тероризму як кримінально-правового явища, відмежування його від терору і диверсії.

Ключові слова: цивілізація, тероризм, терор, диверсія, геополітика, конфлікт.

Сучасний цивілізаційний підхід до розуміння сутності тероризму і відмежування його від терору і диверсії здійснюється через врахування особливостей різних цивілізацій, а не окремих країн, у протидії тероризму. Саме на рівні конкретної цивілізації, на думку автора, можливо найбільш ефективно протидіяти тероризму.

Проблемами розробки кримінально-правових підходів до розуміння сутності тероризму займаються такі українські та іноземні вчені, як В. Антипенко, В. Ємельянов, В. Кубальський, В. Ліпкан, Є. Ляхов, П. Вілкінсон, У. Лакьюер, Н. Лівінгстон, Г. Денікер та ін. Але вони майже не розглядали проблему тероризму крізь призму цивілізаційного підходу до розуміння сутності тероризму.

Метою дослідження є викладення нового цивілізаційного підходу у розумінні сутності тероризму через знаходження особливих причин його виникнення між цивілізаціями і в середині певних цивілізацій, а також чітке розмежування тероризму між таким суспільно-політичним явищем, як терор і кримінально-правовим явищем — диверсія.

Найпопулярнішим тероризм є як засіб ведення різноманітними угрупованнями політичної боротьби (наприклад, Аль-Каїда). Він створює умови для досягнення таких результатів, які іншими тактичними засобами забезпечити неможливо. При цьому провал акції чи її невдача не тягнуть, як правило, значних втрат для терористів. Навпаки, вони сприяють поширенню, і навіть популяризації ідей терористів. На думку представників правоохоронної системи США, тероризму сприяють такі фактори: впевненість терористів в результативності у випадках, коли метою терористичних акцій є отримання широкого розголосу; вірогідність уникнути смерті чи покарання терористів в будь-якому випадку, навіть у разі провалу акції; можливість визначити вірогідність повного чи часткового задоволення вимог терористами; співзвучність мети терористів з державною політикою певних країн та відповідність її інтересам певної частини населення [9].

Тероризм не є випадковим явищем. Він має глибоке історичне, етнотериторіальне та релігійне коріння. Мотиви прояву конкретної терористичної діяльності слід шукати в розумінні соціально-економічних та геополітичних обставин. Сучасний тероризм характеризується виходом за національні межі та змінами в напрямках його здійснення. Мова йде, перш за все, про зближення на основі спільної ненависті до світового імперіалізму так званого соціального тероризму і націоналістичного, який характерний для регіонів третього світу. На думку директора Інституту стратегічних досліджень при Гарвардському університеті С. Хантінгтона, цивілізаційна ідентичність буде мати більш важливу роль в майбутньому і світ буде складатись значною мірою під впливом взаємодії семи чи восьми основних цивілізацій, які включають західну, конфуціанську, японську, ісламську, індуську, слов'яно-православну і, можливо, африканську. С. Хантінгтон зазначав, що в новітньому світі основним джерелом конфліктів буде вже не економіка і не ідеологія. Зіткнення цивілізацій стане домінуючим фактором світової політики. Найбільш значні конфлікти майбутнього будуть відбуватись на так званих культурних кордонах, які розділяють ці цивілізації [7, с. 35]. Тобто будь-які конфлікти будуть в основному відбуватись саме на таких кордонах, а тому найбільш вірогідними терористичні акти будуть в цих регіонах, і, відповідно, спецслужбам слід врахувати у своїй діяльності цей фактор.

Майбутній конфлікт цивілізацій — завершальна фаза еволюції глобальних конфліктів в сучасному світі. Протягом десь 150 років після Вестфальського миру, що сформував сучасну міжнародну систему, в західному ареалі конфлікти виникали в основному між государями — королями, імператорами,

котрі прагнули розширити свій бюрократичний апарат, збільшити армії, зміцнити економічну міць, а головне — приєднати нові землі до своїх володінь. Як зазначає Хантингтон у своїй праці, цей процес і породив нації-держави. Після Великої Французької революції основні лінії конфліктів стали не між правителями, а між націями. Ця модель збереглася протягом всього XIX ст. Її кінцем стала Перша світова війна. В результаті російської Жовтневої революції 1917 р. і відповідної реакції на неї, конфлікт націй переріс в конфлікт ідеологій. Сторонами цього конфлікту спочатку були комунізм, нацизм і ліберальна демократія, а потім — комунізм і ліберальна демократія. Під час холодної війни цей конфлікт вилився в боротьбу двох супердержав, жодна з яких не була нацією-державою в класичному європейському смислі. Це були ідеологічні супротивники [7, с. 33-34].

Конфлікти між правителями, націями-державами і ідеологіями є головним чином конфліктами західної цивілізації. Із закінченням холодної війни закінчується і західна фаза розвитку міжнародної політики.

В центрі сучасної міжнародної політики є відносини між Заходом і Сходом. На новому етапі народи та уряди незахідних цивілізацій вже не виступають як об'єкти в західній колоніальній політиці, а нарівні із Заходом починають творити історію. Тобто нині існує на міжнародній арені як потужний Захід, так і не менш потужний Схід і вони будуть між собою конкурувати. В основному на кордонах між ними і виникатимуть конфлікти, в тому числі і терористичні. Оскільки крупномасштабних війн вже не буде, то багато питань будуть вирішуватися за допомогою різноманітних терористичних організацій, які виступатимуть під різними гаслами, але виконуватимуть конкретні завдання конкретних замовників. Так, до речі, вже і відбувається.

В світі, котрий сформувався після закінчення холодної війни, глобальна політика вперше в історії здобула багатополосний характер і одночасно стала враховувати взаємодію багатьох цивілізацій. Протягом всієї людської історії контакти між цивілізаціями мали епізодичний характер. З початку сучасної епохи (приблизно з 1500 року) глобальна політика існує в двох вимірах. Протягом більш 400 років національні держави Заходу — Англія, Франція, Іспанія, Австрія, Пруссія, Німеччина, США і інші держави — склали багатополосну міжнародну систему в рамках західної цивілізації, що взаємодіяли між собою, доповнювали одне одного, воювали між собою. В той же час західні нації здійснювали експансію, вели колоніальні війни, іншими способами здійснювали вирішальний вплив на інші цивілізації.

Під час холодної війни світ був поділений на перший, другий, третій і на два полюси глобальної політики. Група найбільш багатих і демократичних суспільств за головуванням США вступила в суперництво ідеологічного, політичного, економічного, а іноді і військового характеру з групою більш бідніших комуністичних режимів під головуванням СРСР. У значній мірі цей конфлікт розвивався на теренах третього світу, що складався з держав найбідніших і політично нестабільних, які нещодавно отримали незалежність і заявили про свою політику неприєднання [8, с. 443].

Слід зазначити, що на сучасному етапі держави поділяються передусім не через політико-економічні, а через культурні та цивілізаційні критерії. Цивілізація — певна культурна спільність, яка відрізняє одну спільноту від інших.

На думку С. Хантінгтона, села, регіони, етнічні групи, народи, релігійні спільноти — всі вони мають свою особливу культуру. Село в Південній Італії за своєю культурою може відрізнитися від такого ж села північної Італії, але при цьому вони залишаються саме італійськими селами, їх не сплутати з німецькими. В свою чергу європейські країни мають спільні культурні риси, які відрізняють їх від китайського чи арабського світу. Західний, арабський чи китайський світ не є частинами більш широкої культурної спільноти, вони є цивілізаціями. Цивілізація — самий широкий рівень культурної ідентичності людини. Наступний рівень складає вже те, що відрізняє рід людський від інших видів живих істот [7, с. 34].

Цивілізація має такі спільні характеристики, як мова, історія, релігія, звичаї, правові та інші інститути. Всі ці характеристики повинні бути спільними для членів тієї чи іншої цивілізації, хоча певні несуттєві відмінності можливі в рамках однієї і тієї ж цивілізації. Цивілізація може бути представлена як сукупністю держав, які входять до однієї цивілізації, так і окремою державою, наприклад, Японія. Західна цивілізація складається з європейської та північноамериканської частин, а ісламська — з арабської, турецької, малайської.

Культурна самоідентифікація людей з певною цивілізацією з часом може змінюватися, а тому і змінюються кордони між цивілізаціями, або вони взагалі зникають. Держави народжуються, розвиваються і зникають набагато раніше, ніж цивілізації, про що свідчить історія людства.

Конфлікти як можливі воєнні, так і терористичні (які частково вже відбуваються) виникають через такі причини:

1. Дуже великі і реальні відмінності між цивілізаціями. Це і культура, історія, мова, традиції,

право і найголовніше — релігії. Всі ці чинники є дуже важливими для людей, які належать до певної цивілізації. Вони є фундаментом для існування будь-якої цивілізації. Часто саме під певними релігійними гаслами скоюються терористичні акти. Хоч насправді це лише прикриття звичайних кримінально-бізнесових інтересів замовників і організаторів терактів, через які вони намагаються збільшити свої капітали. До відстоювання інтересів певної релігії вони не мають жодного відношення, а використовують її для залучення до своїх лав нових бойовиків і для того, щоб викликати співчуття у представників певної релігії. Під релігійними гаслами також було розв'язано багато кровопролитних війн (війни хрестоносців та ін.). Культурно-релігійні особливості є майже незмінними, на відміну від політико-економічних особливостей, які характерні певним країнам лише невеликий проміжок часу в рамках існування держави, порівняно з культурними особливостями, що склалися протягом багатьох століть.

2. Глобалізація світу відбувається через взаємодію між народами, що, в свою чергу, веде до росту цивілізаційної самосвідомості. Тобто незважаючи на те, що світ глобалізується, представники різних народів намагаються зберегти культурні особливості і це сприяє більш тісному зв'язку між майже культурно однорідними народами в рамках однієї цивілізації. Це призводить до цивілізаційної самосвідомості.

3. Міжнародний характер тероризму пов'язаний також певною мірою і з розвитком соціально-економічних тенденцій, а саме: нерівномірний розподіл ресурсів, прибутків та багатства, що здійснюється як всередині країни, так і за її межами, а також в рамках міжнародного співтовариства, породжуючи соціальну напругу; прогресуюче загострення проблеми бідності, що характерне як для промислово розвинених країн, так і для країн з низькими прибутками. Це створює умови щодо економічної та соціальної поляризації суспільства; утворення міжнародних центрів концентрації технологій, що призводить до поглиблення різниці у можливостях окремих країн долати економічні кризи; перекладення тягаря екологічних проблем високорозвиненими країнами на держави третього світу.

Правові системи різних цивілізацій дуже сильно відрізняються, оскільки вони формувалися під впливом різних факторів. В окремі цивілізації, такій як ісламська, на право і її правові норми вирішальним чином впливали і зараз впливають релігія і її догматичні релігійні норми. В конфуціанській системі право формували традиційні норми, пов'язані з певною філософією життя в рамках цієї цивілізації. В західній цивілізації право виникло і існує до наших часів в основному для захисту прав людини, поваги її честі і гідності. Слов'яно-православна правова система формувалася під впливом, з одного боку, православних релігійних норм, а з іншого — під впливом захисту прав держави і людини, які є частинами цієї цивілізації. І тому в різних країнах існують різні моделі кримінальних кодексів і антитерористичних законів. Доцільним є, на наш погляд, прийняття в рамках різних цивілізацій модельних кримінальних кодексів і модельних антитерористичних законів. Такі закони враховували б особливості певної цивілізації у протидії того тероризму, від якого вона потерпає. Це потрібно лише формалізувати, як це зараз вже робить Європейський Союз, що є складовою частиною західної цивілізації. Вони зрозуміли, що ті правові та інші відмінності між європейськими країнами є не такими суттєвими, як ті виклики і загрози, які ставить перед ними сучасний не зовсім безпечний світ, і разом боротися проти проблем і загроз буде доцільніше, ніж кожній країні окремо. До речі, ідея про створення Міжнародного кримінального кодексу вже висловлювалась такими вченими, як Пелла і Сальдана, які підготували проект такого кодексу [6, с. 266-277]. Існує проект Всеохоплюючої конвенції по боротьбі з міжнародним тероризмом, яка розроблена представниками Індії [1, с.339], а також проект Кодексу злочинів проти миру та безпеки людства, розроблений та прийнятий у першому читанні Комісією міжнародного права ООН у 1995 році [4]. У світі існує 13 конвенцій і протоколів по боротьбі з тероризмом, Україна підтримала і ратифікувала їх, наприклад, Міжнародну конвенцію про боротьбу з бомбовим тероризмом, Міжнародну конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму та ін. В рамках СНД діє Договір про співробітництво держав-учасниць СНД в боротьбі з тероризмом від 4 червня 1999 року [10]. Всі міжнародні конвенції, звичайно, мають позитивний ефект у протидії тероризму, але, на нашу думку, більш ефективним засобом було б вироблення і прийняття модельних кримінальних кодексів та антитерористичних законів в рамках кожної конкретної цивілізації.

Як соціальне явище тероризм багатоплановий. Він включає в себе такі основні елементи:

- екстремістська терористична ідеологія;
- організовані терористичні мережі;
- терористична діяльність (вчинення терактів).

На даний момент в світі нараховується більше сотні різних дефініцій тероризму, але уніфікованої оцінки цього явища досі не вироблено. Як зазначав відомий американський вчений У. Лакюер,

перевантажений значимістю по своїй природі термін не піддається всім зусиллям виробити всеохоплююче і об'єктивне визначення тероризму. Такого визначення не існує і не буде знайдено в найближчому майбутньому [11, с. 71].

Загальновідомо те, що терорист для одного — для іншого борець за свободу стало не лише кліше, але і одним з найбільш важко переборних перешкод у протидії тероризму. Важливим фактором, що свідчить про актуальність вироблення єдиного визначення тероризму є також і те, що для протидії тероризму проблема дефініції давно стала основною перешкодою в координації дій міжнародного співтовариства.

Розглянемо схожі і відмінні риси між поняттями терор і тероризм.

по-перше, терор — це систематичне застосування сили для збереження чи запровадження певної системи панування у своїй або чужій державі. Масовий терор стосується в основному цивільного населення; терор - це застосування сили чи погроза її застосування сильною стороною по відношенню до слабшої (червоний терор , білий терор , сталінські репресії). За об'єктами державний терор поділяється на:

- терор проти власного народу чи громадян власної держави;
- терор проти інших народів і держав.

Найяскравішим прикладом державного терору є Голокост — знищення фашистами євреїв по всій Європі.

По-перше, тероризм — це створення атмосфери страху і жаху як засобів боротьби з існуючим суспільно-політичним ладом, або з метою його знищення; тероризм — це застосування сили чи погроза її застосуванням слабшою стороною по відношенню до сильної. Мета агресії терористів — викликати в суспільстві не тільки стан страху, нервовості, істерії (найяскравіший приклад це атмосфера, яка панувала в США 11.09.2001 і після), але також симпатію і подив. В результаті суспільство, на яке напали, деколи, вже замість самих терористів, намагається запровадити певні зміни, реформи, нормалізацію стосунків, чого терористи, через свою нечисленність, робити не можуть.

- по-друге, тероризм — це одноразово скоєний акт чи серія подібних актів, тоді як терор носить тотальний, масовий, безперервний характер;

- по-третє, суб'єкти тероризму, на відміну від суб'єктів терору, взагалі ніякої офіційно встановленої (наприклад, через вибори) влади над соціальним контингентом тієї місцевості, де розгортаються їхні дії, не мають;

- по-четверте, суб'єктами терору виступають суспільно-політичні структури, а суб'єктами тероризму — фізичні осудні особи, що досягли віку з якого настає кримінальна відповідальність;

- по-п'яте, якщо терор — соціально-політичний фактор дійсності, то тероризм — явище кримінально-правове і насильство при тероризмі має не всезагальне, а локальне застосування [5, с.268-269].

Як зазначає в своїх роботах Ємельянов В.П., тероризм і терор — це різнорівневі явища в ієрархії суспільних подій як за своєю сутністю, так і за значущістю тих наслідків для подій, які вони можуть спричинити. Схематично ці і споріднені їм явища (і відповідно поняття) можна уявити у вигляді двох паралельних рядків. Перший (верхній) ряд поряд з поняттям терор складають такі споріднені йому поняття, як війна , агресія , геноцид та ін. В якості слів-синонімів до поняття терор виступають такі як політика терору , масовий терор , тотальний терор . В свою чергу, другий (нижній) ряд поряд з поняттям тероризм складають такі близькі йому поняття, як захоплення заручників, політичне вбивство, диверсія, бандитизм та ін. А в якості слова-синоніма може використовуватися терористичний акт , але з поправкою на те, що в багатьох ситуаціях ці поняття не співпадають за об'ємом. Необхідно також відмовитись від використання в наукових роботах невдалих понять: терористична політика , державний тероризм. Ці поняття є результатом змішання понять терору і тероризму, а також вони вступають в протиріччя з самою сутністю тероризму як явища не політичного, а кримінально-правового, і не враховується такий важливий момент, як те, що терор — це насильство сильнішої сторони, а тероризм — це насильство слабшої сторони. З точки зору кримінально-правової сутності тероризму неточною є класифікація тероризму на такі види, як державний тероризм, політичний, релігійний, і окремо кримінальний тероризм, тому що будь-який тероризм є кримінальним, бо некримінального тероризму не існує. Правильним є така класифікація кримінального тероризму на види за мотивацією: політичний, релігійний, націоналістичний та ін. Крім того, не лише національне законодавство розцінює тероризм як кримінальне діяння, а і міжнародні конвенції на цьому наголошують [5, с.269-270].

Розглянемо відмінності тероризму від інших ідеальних типів стратегій. З тероризмом часто плутають дії, що спрямовані на насильницьку зміну конституційного ладу або на захоплення державної влади. Хоча більш правомірним було б говорити лише про організаційну схожість даних форм полі-

тичної боротьби. На думку Д. Вольфа, кримінологічну значущість може мати встановлення відношення терористичних актів до революційних процесів. Дане відношення може виражатися, зокрема, у використанні навмисно або спонтанно для своїх цілей політичних виступів, демонстрацій, озброєних грабежів і насильства кримінальної спрямованості; суттєвої політичної підтримки, техніки організації натовпу; трудових асоціацій; терору і міської партизанської війни. Отже, мова може йти про використання терористами ідеології і (або) тактики революційних рухів.

При відмежуванні тероризму від інших традиційних форм політичної боротьби найбільш вірогідною виявляється позиція, відповідно до якої тероризм – це стратегія за допомогою використання насильства справити визначений ефект на групу населення. При зверненні до державної класифікації тероризм — це стратегія одного з чотирьох ідеальних типів стратегій, через які група, яка не перебуває у влади, може викликати насильницькі соціальні зміни. Інші три — це державний переворот, повстання і партизанська війна [2, с. 71].

Термін тероризм не можна співвідносити з обставинами руйнувань і жертв, які супроводжують військові дії при нападах на військові, промислові і подібні об'єкти, комунікації. Таким чином, витримується та тонка правова грань, котра відділяє тероризм від інших типів політичного насильства (партизанська війна, повстання і т.п.). Хоча за способами дій, тобто за об'єктивною стороною, в сучасних умовах вони все менш різняться.

Як зазначалося, тероризм — це, по суті, силова боротьба, яка передбачає умисне використання (або погрозу використання) насильства проти цивільного населення, ні в чому невинних людей. Партизанська війна по своїй сутності відрізняється тим, що як силова збройна боротьба використовує насильство (або погрожує використанням) проти військових об'єктів, владних структур, сил безпеки для досягнення політичних цілей. Зрозуміло, при цьому можуть бути жертви серед непричетних до протистояння людей, але вони, на відміну від тероризму, не носять умисного характеру, не є передбаченим предметом посягань.

Найбільшу значущість являє сукупність окремих характеристик тероризму як насильства, яке носить системний, наступальний і масовий характер з метою нагнітання страху.

Близькоспорідненими, хоча й не цілком ідентичними, терористичними явищами, зокрема, є: партизанська війна — не передбачає умисного знищення невинних жертв; тираноборство — вбивство диктаторів, які скоюються народними месниками; диверсії — операції по знищенню комунікацій і живої сили в тилу супротивника. Відмежування тероризму від диверсії відбувається за такими відмінностями:

1. диверсії об'єктивно виражаються лише у скоєнні вибухів, підпалів та інших загальнонебезпечних діянь, а тероризм подібними діяннями не вичерпується і включає в себе також погрозу ними, а якщо розглядати тероризм в більш широкому смислі, то сюди можна включити і інші насильницькі діяння (вбивства, викрадення людей та ін.) і погрози їх скоєння;

2. при скоєнні диверсій дії винних направлені на саме спричинення тієї чи іншої шкоди (руйнування чи пошкодження підприємств, будівель, споруд, об'єктів життєзабезпечення та ін.), а дії при скоєнні тероризму — на залякування населення або його частини, створення і підтримки обстановки страху;

3. метою диверсійних актів є ослаблення держави, піддрив її економічної безпеки і обороноздатності, дестабілізація діяльності державних органів або суспільно-політичної обстановки, тоді як метою терактів є вплив на прийняття певного рішення або відмова від нього;

4. диверсанти діють таємно і не афішують свою діяльність, тоді як терористи зазвичай діють відкрито, демонстративно, з висуненням своїх вимог і амбіцій [5, с. 278].

Для визначення найбільш значущих характеристик тероризму, очевидно, відправною точкою може стати положення згідно якого не все насильство це тероризм, але весь тероризм це насильство (фізіологічне або психічне) в широкому розумінні.

Безперечно, з точки зору мотивації або ідеології, головним є положення про політичну спрямованість насильства. Більшість вчених притримується формули політичного тероризму, сформульованої П. Уілкінсоном [12].

В якості другої важливої складової ідейних основ терористичного насильства можна виділити відношення до закону і моралі, тобто легітимність і моральність насильства, що використовується. Значення даного параметру пов'язано з тим, що в сучасному суспільстві позначення дій як тероризм тягне осудження тих, хто їх скоює. Термін в основному використовується, щоб описати цих людей як невинно використовуючих насильство. Навішування на певні дії ярлика тероризм викликає осуд; визначення може відображати ідеологічну або політичну необ'єктивність. В той же час особливість тероризму як форми політичного насильства полягає у навмисному ігноруванні норм права і моралі.

Отже, аналіз такого негативного явища, як тероризм дає можливість виділити чотири основних

характеристики:

- тероризм заснований на насильстві;
- має політичні цілі та мотивацію;
- тероризм спрямовується проти переважаючого за могутністю державного механізму;
- тероризм свідомо нехтує долями людей.

Сучасний тероризм може бути серійним або одноразовим, здійснюється глобально або локально. Його метою є повалення керівництва в певній державі чи в регіоні, зміна політичного ладу, порушення територіальної цілісності держав, стабільності в суспільстві.

Мотивація сучасного тероризму не обов'язково політична. Навіть у випадках суто політичної спрямованості, таких як ускладнення міжнародних відносин, вплив на внутрішню і зовнішню політику держав, мотивація може бути найрізноманітнішою — від фундаменталістського, сектантського, релігійного, націоналістичного фанатизму до прагнення до самоствердження, прославлення себе, помсти.

Головною метою терористів є залякування владних структур або суспільства, тобто вплив на поведінку людей через страх. Тероризм XIX ст. — першої половини XX століття найчастіше спрямовувався проти представників влади, при цьому жертви серед мирного населення були не ціллю терористів, а побічними наслідками. Це і відрізняє той тероризм від сучасного. Загибель невинних жертв, що є наслідком теракту, якщо це показано по ЗМІ, впливає на населення більше, ніж сам факт вчинення теракту. Засоби масової інформації надають практично необмежені можливості для поширення ідей терористів, забезпечуючи їх найширший розголос. Саме через ЗМІ терористи впливають на суспільство в більшій мірі, поширюючи в душах людей страх перед ними, а у деяких — бажання до них приєднатися чи якимось їх підтримати, приєднавшись до такої величезної руйнівної сили під різноманітними гаслами. Характерним для сучасного тероризму є також високий рівень фінансування і організації, широке використання в своїх цілях електронних ЗМІ, особливо радіо, телебачення та Інтернету. В цих умовах він стає глобальною загрозою XXI століття.

Причини швидкого розвитку тероризму в наші дні більшість політологів і представників ЗМІ пов'язують з політичною, соціальною і націоналістичною боротьбою різних угруповань, яка до того ж нерідко супроводжується релігійним протистоянням.

В рядах терористичних організацій можливо знайти людей самих різних — як за політичними і релігійними переконаннями, соціальним статусом, так і за особистими якостями. Характеризуючи їх, американський дослідник Лівінгстон дійшов висновку, що терористичний рух складається в рівній мірі з альтруїстичних ідеалістів і аморальних богохульників, поміркованих і екстремістів, тих, які шукають зручного випадку, і тих, хто рятується від банкрутства, прихильників авторитарної влади і противників будь-якої стійкої влади. Як багаті, так як і бідні рекрутуються в терористичні організації, науковці разом з неграмотними, ті, хто мають особисті амбіції, а також і ті, хто мають ідеологічні мотиви [3, с. 3]. Але чим би вони не керувалися в своїй діяльності і яким би ідеалам не слугували, не треба забувати слова Джузеппе Мадзіні — одного з ідеологів тероризму, який змушений був визнати, що терор зведений у систему є ознакою слабкості і виразом страху [3, с. 3].

Отже, сучасний цивілізаційний підхід до розуміння сутності тероризму дозволяє дійти висновку, що необхідно ввести такий новий суб'єкт міжнародного-правових відносин як цивілізація, визначити її чіткий правовий статус, щоб вона мала правові можливості для більш ефективної протидії тероризму, ніж та система в міжнародному праві, що існує нині. Невирішені питання між різними цивілізаціями у мирному, хоча і конкурентному, середовищі можуть згодом призвести до терористичних конфліктів. Перші так звані малі війни, якими називають терористичні атаки, вже відбуваються. Майже щодня терактів стає все більше і світ поринає у прірву насильства, яку необхідно спинити. Саме на цивілізаційному рівні необхідно протидіяти тероризму. А спинити насильство можна через мирний діалог між цивілізаціями і спільно вироблену стратегію протидії тероризму. Такий мирний діалог зможе забезпечити лише така міжурядова організація, як Організація Об'єднаних Цивілізацій, яку необхідно утворити і наділити певними повноваженнями у сфері протидії міжнародній злочинності, в тому числі і міжнародному тероризму.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Антипенко В. Ф. Борьба с современным терроризмом международно-правовые подходы. — К.: ЮНОНА-М, 2002. — 723 с.
2. Будницкий О. В. История терроризма в России. — Ростов на Дону, 1996. — 580 с.
3. Вагман И. Я., Ильченко А. П., Евминова С. П. 50 знаменитых террористов. — Х.: Фолио, 2005. — 511 с.
4. Доклад Комиссии международного права о работе ее 47 сессии 2.05.-21.06.1995 г. / ГА. Официальные отчеты. 50

- сессия, Доп. № 10 (А / 50 / 10). – Нью-Йорк, 1995. – 270 с.
5. Емельянов В. П. Терроризм и преступления с признаками терроризирования: уголовно-правовое исследование. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. – 291 с.
 6. Тункин Г. И. Вопросы теории международного права. – М.: Госюриздат, 1962. – 277 с.
 7. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций? // Полис. – 1994. – № 1. – С. 33-48.
 8. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций и преобразование мирового порядка. – М.: ООО Издательство АСТ, 2003. – 603 с.
 9. Alexandez V. The George Washington university conferences on terrorism // Terrorism. – 1990. – № 5. – P 12-18.
 10. Договір про співробітництво держав – учасниць СНД в боротьбі з тероризмом від 4.06.1999 року // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
 11. Laquer W. New terrorism. – L.: Michael Joseph, 1977. – 251 p.
 12. Wilkinson P. Political terrorism. – London, 1974. – 159 p.

Ященко О. Г. Современный цивилизационный подход к пониманию сути терроризма и отличие его от террора и диверсий / Институт государства и права В.М. Корецкого.

Статья раскрывает содержание цивилизационного подхода к пониманию сущности терроризма как уголовно-правового явления, отграничение его от террора и диверсий.

Ключевые слова: *цивилизация, терроризм, террор, диверсия, геополитика, конфликт.*

Yaschenko O. Modern civilization approach to understanding the essence of terrorism and distinguish it from the terror and sabotage / Koretsky Institute of state and law

The article exposes maintenance of civilizations approach to comprehension essence of terrorism, what is a new in criminal law, delimitation that against terror and diversion.

Keywords: *civilization, terrorism, terror, sabotage, geopolitics, conflict.*